

Onko tietoa sukupuoliasioista?

Kaarle Nordenstreng & Matti Hara¹

Yleisradio lakkasi vaikenemasta sukupuoli-asioista syksyllä 1965, jolloin Nuorten radiossa lähetettiin 8-osainen ohjelmasarja »Sukupuolielämä». Ohjelmissa käsiteltiin seurustelua erikseen tyttöjen ja poikien kannalta, raskauden ehkäisemistä, masturbaatiota, sukupuolikäyttäytymisen poikkeavuuksia sekä sukupuolielämän moraalia ja etiikkaa. Jokaisen lähetyksen yhteydessä kuultiin joukko nuorison piiristä kerättyjä haastatteluja, jollaisia toimittajat Hilikka ja Martti Peltomäki olivat tehneet eri puolilla maata kaikkiaan parisataa. Lisäksi ohjelmissa esiintyi 'asiantuntijaraati', jonka muodostivat tri Kaisa Turpeinen, tri Martti Paloheimo, esittelijä Heikki Klemola, nuoriso-ohjaaja Pertti Mäkinen ja tämän tutkimuksen tekijät.

Tavoitteena oli ensinnäkin kaataa 'vaikenemistabu' (sekä Yleisradion omassa piirissä että 'suuren yleisön' keskuudessa) ja toiseksi jakaa suoraan nuorille asiallista informaatiota erityisesti ehkäisyvälineistä, masturbaatiosta sekä erilaisista poikkeavuuksista. Kuulijoilla oli mahdollisuus myös lähettää kirjeitä raadille, joka vastasi osaan ohjelmissa ja osaan henkilökohtaisesti.

Tätä historiallista 'sukupuolimuurin' särkemistä seurattiin pitkin syksyä muutama sadan 14–22-vuotiaan nuoren parissa toimeenpannun postikyselytutkimuksen avulla. Myös Yleisradioon saapunut spontaani yleisöreaktio (kaikkiaan 135 kirjettä) eriteltiin tarkoin, ja niistä kirjeistä, joissa selvästi vastustettiin koko ohjelmasarjaa ja yleensä sukupuoli-asioiden julkista käsitte-

lyä, tehtiin myöhemmin yksityiskohtainen sisällönanalyysi. Nuorten radion 'sukupuolisyksyt' on kulunut nyt jo niin pitkä aika, että seuraavaa yleisötutkimuksen ja kirjeanalyysin tilitystä voi hyvällä syyllä pitää myös 'historiallisena'. Kuitenkaan näiden pikku tutkimusten antama kuva vallitsevista ajattelutavoista ei liene ylen vanhentunut, sillä vielä maaliskuussa 1968 tehdyssä yleisötutkimuksessa (radion ja tv:n 'seksiviikon' yhteydessä) osoittautui, että ¼ kansasta yhä pitää sopimattomana sukupuoli-asioiden käsittelyä radiossa ja televisiossa.

Postikysely nuorison keskuudessa

Yleisötutkimus käsitti neljä erillistä postikyselyä, jotka kohdistettiin samoille vastaajille. Ensimmäinen »Nuorten radion mielipidetiedustelu» tehtiin syyskuun alussa ennen ohjelmasarjan alkamista, toinen kysely toimitettiin kahden lähetyksen jälkeen, kolmas puolestaan neljän ohjelman jälkeen ja viimeinen koko sarjan päätyttyä ennen joulua. Eri kerroilla esitettiin eräitä yhteisiä kysymyksiä.

Otos inspiroitiin käyttämällä hyväksi Kansakoulun Nuorisotyön Keskus ry:n maakunnallisia toiminnanjohtajia sekä Suomen Nuorisotyöntekijäin Liitto ry:n maakunnallisia nuoriso-ohjaajia. Näistä kukin valitsi alueeltaan kolme lomakkeiden jakajaa sellaisilta paikkakunnilta, jotka mahdollisimman hyvin edustavat koko ko. aluetta. Kaikille 50 lomakkeiden jakajalle toimitettiin jokaisen kyselyn yhteydessä 10 vastauslomaketta, jotka kukin antoi valitsemiensa »tyypillisten nuorten» täytettäväksi. Nuoret vastasivat kysymyksiin itsenäisesti ja postittivat nimettömät lomakkeensa suoraan Yleisradioon.

Otoksen edustavuudesta on vaikea sanoa mitään vakuuttavaa: kaikki riippuu lomakkeenjakajien 'mausta' jota ei tunneta (jakajien tiedossa oli alunperin, että kysely tulee kohdistumaan paitsi nuoriso-ohjelmiin yleensä myös sukupuoli-asioidiin). Jo-

¹ Matti Hara on vastannut postikyselytutkimuksen suunnittelusta ja toimenpanosta, Kaarle Nordenstreng puolestaan kirjeiden sisällönanalyyseistä sekä tämän artikkelin kirjoittamisesta.

kaiseen neljään kyselyyn saatujen vastausten demografinen jakaantuma näyttää kuitenkin lupaavalta: tyttöjä 51–60 %, 14–22-vuotiaita tasaisesti mukana, kaupunkilaisia 36–47 %, Etelä- ja Keski-Suomessa asuvia 46 %, Itä-Suomesta 31 %, Pohjanmaalta 10 % ja Lapista 13 %.

Aineiston melkoiseen edustavuuteen viittaa myös, että järjestöihin kuuluvia on 58 % (Allandtin ym:n aineiston vastaavassa ikäryhmässä 47 %), koulua käyviä 57 % (Tampereen Yliopistossa tekeillä olevan Yleisradion yleisötutkimuksen mukaan 45 %) ja kotona asuvia 88 % (em. tutkimuksessa 84 %). Joka tapauksessa on syytä korostaa, että tämä on vain eräs aineisto, jonka tässä yhteydessä relevantista edustavuudesta sen kummemmin kuin epäedustavuudestaan ei ole näyttöä. Aineiston edustavuusongelman vuoksi seuraavassa pyritäänkin välttämään absoluuttisten jakaantumien esittämistä muussa kuin 'suuntaa antavassa mielessä' ja päähuomio keskitetään muuttujien välisiin riippuvuus-suhteisiin sekä eri mittauskertojen välillä havaittaviin muutoksiin.

Ensimmäistä lomaketta, jossa kysyttiin hyvin yleisluontoisia taustatietoja, palautettiin 65 % (326 kpl). Muut kierrokset sisälsivät pääasiassa sukupuoliasenteisiin ja tietouteen kohdistuvia kysymyksiä, ja niitä palautettiin selvästi heikommin: toista 43 % (212 kpl), kolmatta 41 % (203 kpl) ja neljättä 25 % (124 kpl). Vastausprosentin heikkeneminen osoittautui kuitenkin johtuvan enemmän yleisestä osallistumishaluttomuudesta kuin sukupuoliasioiden pelosta.

Lomakkeiden jakelumenettelystä johtuen yksityisten vastaajien lomakkeita ei ollut millään tavoin identifioitu (mikä tietysti lisäsi vastaajien luotamusta nimettömyysuojaan). Pyrkimys selvittää ohjelmasarjan vaikutuksia edellyttää kuitenkin paneeliasetelmaa, ja siksi yksityiset vastaajat identifioitiin jälkikäteen lomakkeisiin merkittyjen taustatietojen perusteella.

Sukupuolikokemukset ja sukupuolitietous

Toisella kyselykierroksella kertyneiden 212 vastauksen perusteella on ensin pyritty kuvaamaan eräitä tässä aineistossa ilmeneviä yhteyksiä sukupuoliasioihin liittyvien muuttujien välillä.

Taulukossa 1 esitetään vastaajien jakaantuminen eri seurusteluasemiin erikseen koko aineistossa ja niissä osa-aineistoissa, jotka joko ovat tai eivät ole ilmoituksensa mukaan olleet sukupuoliyhteydessä (lyh. sukupuoliyhteydet). Seurusteluasemassa ei ilmennyt tyttöjen ja poikien välillä muita eroja paitsi se, että tyttöjen joukossa oli suhteellisesti hieman enemmän niitä, jotka eivät lainkaan seurustele (tytöistä 10 %, pojista 7 %); samoin kihloissa ja naimisissa olevia oli tyttöjen joukossa kumpiakin 4 kpl (2 % kaikista tytöistä), mutta poikien joukossa oli vain yksi naimisissa oleva (1 % kaikista pojista) eikä yhtään kihloissa olevaa. Maaseudulla ja kaupungeissa seurusteluaseman jakaantuma osoittautui likipitään samaksi.

Seurusteluaseman ja omien sukupuoliyhteyksien vertailusta ilmenee ensiksikin, että 30 % vastaajista on ollut sukupuoliyhteydessä. Kun naimisissa olevat poistetaan, saadaan esiaviollisten sukupuoliyhteyksien yleisyysprosentiksi 28. Naimattomista tytöistä omia sukupuoliyhteyksiä on 22 %:lla ja naimattomista pojista 35 %:lla.

Taulukko 1. Seurusteluasema ja sukupuoliyhteydet

	Kaikki	On sukupuoliyhteyksiä	Ei ole sukupuoliyhteyksiä
ei seurustele lainkaan	9	2	11
ei seurustele vakituisesti	59	40	68
seurustele vakituisesti	27	48	20
kihloissa	2	3	1
naimisissa	3	7	0
	100	100	100
	(N=212)	(N=63)	(N=149)

Nämä luvut eivät tietysti ole vertailukelpoisia Winbergin (1967) ja Julkusen (1968) esittämien lukujen kanssa, koska viimeksi mainittujen aineistot koostuivat valtaosalta yli 20-vuotiaista ja tämä aineisto taas koostuu tasaisesti eri ikäisistä nuorista. Niinpä 15-vuotiaista ja sitä nuoremmissa vain 5 %:lla on sukupuolikokemuksia (ko. ikäryhmän $N = 44$), mutta 16–17-vuotiaista jo 21 %:lla ($N = 70$), 18–19-vuotiaista 34 %:lla ($N = 53$) ja 20–22-vuotiaista (naimattomista) 58 %:lla ($N = 42$). Viimeksi mainittu 58 % asettuu Winbergin nais- ja miesaineistoista saatujen lukujen väliin.

Esiaviolliset sukupuolisuhteet ovat tämän aineiston valossa kaupungeissa kaksi kertaa yleisempiä kuin maaseudulla: 20 %:lla maaseudulla asuvista oli omia kokemuksia, kaupungeissa asuvista 41 %:lla.

Sukupuoliyhteyden kokeminen ei näytä olevan selvässä riippuvuussuhteessa sukupuolivalistukseen liittyvien asenteiden kanssa. Kysymyksellä »Tuntuuko Sinusta, että olet saanut tarpeeksi tietoa sukupuoliasioista?» on nollakorrelaatio sukupuolikokemusten kanssa samoin kysymyksellä »Onko Sinusta sopivaa, että nuoret keskustelvat vanhempien kanssa sukupuoliasioista?». Lievä positiivinen korrelaatio (.13) sukupuolikokemuksilla taas on kysymykseen »Onko Sinusta sopivaa, että nuoret keskustelvat sukupuoliasioista keskenään?». Mieli-piteet keskenään keskustelusta ja vanhempien kanssa keskustelusta eivät korreloi keskenään.

Yleistä sukupuolitietoutta mitattiin ehkäisyvälineiden nimien tunnistamisella: vastaajia pyydettiin osoittamaan annetusta luettelosta (jossa oli mukana joukko keksittyjä nimiä) erikseen miesten ja naisten käyttämät ehkäisyvälineet. Tämä ehkäisyvälineiden tuntemus korreloi ymmärrettävästi sukupuolikokemusten kanssa (.19). Yhtä ymmärrettävä kuin huvittavakin sukupuolietoutuden ja perheen koon välillä vallitseva

negatiivinen riippuvuussuhde (–.19): mitä huonommin tuntee ehkäisyvälineitä, sitä enemmän on sisaruksia!

Vastaaajista 30 % katsoi saaneensa liian vähän tietoja sukupuoliasioista, 40 % sopivasti ja 2 % liian paljon (28 % ei osaa sanoa). Tärkeimmäksi tietolähteeksi sukupuoliasioissa on yleisimmin nimetty toverit (35 %), toiseksi yleisimmin kirjat (29 %), ja sitten perheenjäsenet (19 %). Koulua ja lehtiä pitää 6 % tärkeimpänä tietolähteenään, radiota 4 %, mutta televisiota ja elokuvaa ei kukaan. Kirjat ja toverit kohosivat etusijalle myös toiseksi tärkeintä tietolähdettä kysyttäessä. Poikien joukossa dominoivat toverit enemmän kuin tyttöjen joukossa, tytöille taas perheenjäsenet ovat tärkeämpi tietolähde kuin pojille. Tietolähteiden välinen suosituimmuusjärjestys on olennaisesti sama riippumatta iästä, asuinpaikasta ja omista sukupuolikokemuksista. Samaan tärkeysjärjestykseen päätyi myös Julkunen (1968) jyvaskyläläisten naisopiskelijoiden aineistolla.

Kyselyn ja ohjelmien vaikutuksia

Toisella ja neljännellä kyselykierroksella esitettiin eräitä yhteisiä kysymyksiä, joihin annettuja vastausjakaantumia vertailemalla voi päätellä jotakin sekä ohjelmasarjan että kyselyn itsensä vaikutuksista vastaajien keskuudessa. Tarkastelu rajoitettiin vain niiden 84 nuoren vastauksiin, jotka olivat palauttaneet lomakkeensa molemmilla kierroksilla. Kyseessä on samojen henkilöiden mittaaminen ohjelmasarjan eri vaiheissa, joten erot ilmaisevat todellisia muutoksia tutkimusjoukon sisällä eivätkä vastaajajoukkojen erilaisuutta. Kontrolliryhmää ei kuitenkaan ole, joten kyselyn ja ohjelmien vaikutuksia ei pystytä eristämään toisistaan. 80 % näistä 84 vastaajista oli kuunnellut useampia kuin yhden sarjaan kuuluvista ohjelmista.

Yhteiseen kysymykseen eri kyselykerroilla

Taulukko 2. »Tuntuuko Sinusta, että olet saanut tarpeeksi tietoja sukupuoliasioista?»

		4. kyselykerta				
		liian vähän	sopivasti	liian paljon	ei osaa sanoa	yht.
2. kyselykerta	liian vähän	15	5	—	4	24
	sopivasti	6	27	2	4	39
	liian paljon	—	2	—	—	2
	ei osaa sanoa	4	5	1	9	19
yhteensä		25	39	3	17	84

annetut vastaukset taulukoitiin ristiin, jotta nähtäisiin paitsi vastausjakautumat myös mahdolliset kokonaisjakaantumien peittoon jäävät, vastakkaisiin suuntiin käyvät muutokset. Taulukossa 2 esitetty sukupuolietoutuden riittävyteen kohdistuva asennekysymys todistaakin tämän yksityisten vastausten tarkkuudella tapahtuvan muutosanalyysin hyödyllisyyttä: eri kerroilla saatujen vastausjakaantumien vertailu ei paljasta olennaisia eroja, ja kuitenkin vain 60 % vastaajista on molemmilla kerroilla vastannut samalla tavalla. 2/5 vastaajista on välillä muuttanut kantaansa, puolet 'kyläläiseen' ja puolet 'janoisaan' suuntaan.

Verrattain suuren muutosprosentin voi selittää kolmella tavalla: koko kysymys on epäreliaabeli tai sitten kyselyllä tai ohjelmilla on ollut vastaajajoukon sisällä eri suuntiin käyviä vaikutuksia. Ilmeistä on, että tässä ovat mukana kaikki nämä tekijät, mutta niiden lähempään erittelyyn aineisto ei anna varaa. Joka tapauksessa tulos on metodisia ajatuksia antava: vaikutustutkimuksissa ei tule pysähtyä keskiarvo- ja jakaantumatasoille, vaan myös yksityisen vastaajan 'sisällä' tapahtuvat muutokset on syytä rekisteröidä (vrt. Belson 1967).

Tärkeintä sukupuolietoutuden lähdeksi koskevaan kysymykseen saaduista vastauksista 57 % pysyi muuttumattomana eri kyselykertojen välillä. Muutokset tapahtuivat jälleen suurimmaksi osaksi 'ristiin'; ainoa systemaattinen siirtymä oli kirjoista kohti perheenjäseniä. Radion mitätön asema tärkeimpänä tiedonlähteenä ei muuttunut lainkaan.

Mielipiteet sukupuoliasioita koskevan keskustelun sopivuudesta pysyivät ennallaan runsaan 2/3:n piirissä, ja valtaosa niistä jotka muuttivat kantaansa siirtyivät vaihtoehtoista »on joissakin tilanteissa täysin sopivaa» vaihtoehtoon »on kaikissa tilanteissa täysin sopivaa». Ohjelmasarjan tavoitteena ollutta nuorten sukupuolikeskustelun 'vapauttamista' siis voitiin empiirisesti osoittaa yleisön piirissä hieman tapahtuneen, mutta kyseenalaiseksi yhä jää, onko tämä liberaalisoituminen enemmän kyselyn kuin ohjelmasarjan seurausta.

Konservatiivisuuden pikemminkin kuin liberaalisuuden lisääntymistä sen sijaan havaittiin vastauksissa kysymykseen »Milloin on mielestäsi sopivaa, että tyttö ja poika ovat keskenään sukupuoliyhdyntässä?» Myöskään tämän kysymyksen kohdalla suorat jakaantumukset eivät olennaisesti poikenneet toisistaan (31 % kannatti yhdyntää vakinaisen seurustelun aikana, 31 % kihloissa oltaessa ja 38 % vasta naimisissa oltaessa), mutta silti vain 40 % vastaajista säilytti kantansa. 28 % siirtyi liberaaliin suuntaan (naimisissa olosta kohti seurusteluvaihetta), mutta samanaikaisesti 32 % siirtyi vastakkaiseen suuntaan. Jos ohjelmasarjalla yleensä on ollut mitään vaikutusta tähän sukupuoliyhteyden aloittamista koskevaan asenteeseen, se on ollut pikemminkin 'hillitsevä' kuin 'pahennusta levittävää'.

Toisaalta eräiden kysymysten kohdalla muutokset näkyivät jo suorista jakaantumista. Ohjelmasarjan päätyttyä oltiin yleisemmin (35 %) kuin sen alkuvaiheessa (20

%) sitä mieltä, että ehkäisyvälineiden käytöstä on aivan välttämätöntä levittää tietoja nuorten keskuuteen. Ehkäisyvälineiden tuntemus oli lisääntynyt (ilmeisesti pääasiassa kyselyn vaikutuksesta), ja itsetyydytystä pidettiin luonnollisena osana nuoren kehityksestä yleisemmin ohjelmasarjan jälkeen kuin sen alkuvaiheessa. Myös sukupuoliopetuksen aloittaminen katsottiin jälkimmäisellä kerralla aiheelliseksi nuoremmalla iällä kuin oli arveltu aikaisemmin.

Yksi yhteisistä kysymyksistä mittasi rikoslain tuntemista: »Mikä on se ikäraja, jota nuoremmassa kanssa sukupuoliyhteys on Suomen rikoslain mukaan rangaistava teko?» Suorat jakaantumukset olivat jälleen lähes identtisiä (14 v. 5 %, 15 v. 11 %, 16 v. 23 %, 17 v. 47 %, 18 v. 9 %, ei osaa sanoa 5 %), mutta vain 34 % vastaajista ilmoitti molemmilla kyselykerroilla saman ikärajan. 32 % siirtyi ylempiin ikärajoihin ja 34 % siirtyi arviossaan alaspäin. Vain 23 % vastasi molemmilla kerroilla oikein (17 v.), mikä lienee melko pitävä 'todella tietämisen' kriteeri. Mikäli uskottaisiin yhden mitauskerran suoraan jakaantumaa, saataisiin sinne tänne siirtyävien 'arvailijoiden' vaikutuksesta oikein vastanneiden prosentimäärä kaksinkertaiseksi. Sellaisenaan tämä 47 % vastaa hyvin poikien piilorikollisuustutkimuksen vastaavaa lukemaa (Anttila 1966, 18).

Ikärajakysymykseen annettujen vastausten tarkempi erittely osoitti, että ne jotka ovat eniten seuranneet ko. ohjelmasarjan lähetyksiä, tietävät oikean ikärajan (joka ohjelmissa kävi moneen otteeseen ilmi) muita paremmin. Tätä tulosta ei tietysti voi suoraan kirjata ohjelman vaikutusten tiliiin; saattaa olla että ahkerat seuraajat ovat muutenkin tietäväisempiä kuin vain harvoja lähetyksiä seuranneet. Ainakin nämä ahkerat seuraajat osoittautuivat muita konservatiivisemmiksi asenteessaan sukupuoliyhteyden aloittamiseen (40 % ahkerista ja 10 % muista piti sitä sopivana vasta nai-

missa oltaessa), ja heille oli myös koti suhteellisesti tärkeämpi sukupuolitietojen lähde kuin niille jotka vähiten seurasivat ko. ohjelmia. Toisaalta sekä ahkerat että vähemmän ahkerat ohjelmasarjan seuraajat arvelivat saaneensa yhtä paljon tai vähän sukupuolivalistusta. Ahkerat seuraajat osoittautuivat kuitenkin muita myönteisemmiksi sukupuoliasioiden käsittelylle Nuorten radiossa.

Neljännellä kyselykierroksella kysyttiin, toivottiinko Nuorten radion jatkavan sukupuoliasioiden käsittelemistä. 30 % vastaajista ilmoitti tällöin, että käsittelyä on ehdottomasti jatkettava, 56 % piti jatkoa suotavana jossain määrin, 1 % ei toivonut missään nimessä jatkettavan ja 13 % ei osannut sanoa. (Tytöjen ja poikien tai maaseudulla ja kaupungeissa asuvien nuorten välillä ei tässä mielipiteessä ollut eroja. Iän suhteen ilmeni sellainen ero, että vanhimmissa vastaajista suhteellisesti useammat kuin nuoremmista pitivät jatkoa vain »suotavana jossain määrin» eikä siis ehdottoman kannatettavana.) Samoista vastaajista 68 % oli ensimmäisellä kyselykierroksella ilmoittanut kannattavansa sukupuoliasioiden käsittelyä Nuorten radiossa, 7 % ei ollut pitänyt sitä sopivana ja 25 % ei osannut määritellä kantaansa. Vaikka kysymykset ja vastausvaihtoehdot eivät olekaan aivan yhteismitallisia, on kuitenkin ilmeistä että ohjelmasarjan ja kyselyiden yhteisvaikutuksena on ollut asenteiden muuttuminen hieman suopeammaksi sukupuoliasioiden julkista käsittelyä kohtaan. Ainakin niiden määrä on vähentynyt, jotka pitävät käsittelyä täysin sopimattomana tai jotka eivät osaa ottaa kantaa.

Yleisvaikutelmaksi jää kuitenkin vaikutustutkimusten vanha tuttu johtopäätös: systemaattisia, samaan (tarkoitettuun) suuntaan käyviä muutoksia voitiin osoittaa vain minimaalisesti. Ei ole syytä epäillä, että tämä johtuisi otoksen mahdollisesta 'kieroudesta'. Joko laajakantoisempia muutoksia

todella ei ole liiemmin ohjelmasarjan aikana tapahtunut tai sitten käytetyt kyselymenetelmät eivät ole tavoittaneet olennaisinta. Jälkimmäinen epäily tuntuu joka tapauksessa aiheelliselta. Kysymysten reliabiliteetti ja validiteetti olisi ensin saatava taatuksi; vasta sen jälkeen on syytä ryhtyä lähemmin erittelemään ryhmän sisällä eri suuntiin käyviä muutoksia, mikä tämän tyyppisen vaikutustutkimuksen kannalta tuntuisi erityisen hedelmälliseltä.

Sisällönanalyysi sukupuoli-ohjelmia vastustavista kirjeistä

Yleisradioon saapui syksyn 1965 kuluessa kaikkiaan 78 kirjettä, joissa selvin sanoin vastustettiin Nuorten radion »Sukupuoli-elämä» -ohjelmasarjaa. Tämän kirjesadon lähempi 'sanoma' käy ilmi taulukossa 3 esitettävästä sisältöluokkien luettelosta, jossa kunkin sisältökategorian kohdalle on merkitty sen esiintymistiheys koko aineistossa (monessako kirjeessä tämä mainitaan riippumatta mainintojen lukumäärästä kunkin kirjeen sisällä). Mukaan otettiin kaikki sellaiset aihepiirit, jotka vähänkin ilmeisesti poikkesivat toisista (olivat identifioitavissa) ja joita tavattiin useammassa kuin kolmessa kirjeessä.¹

Taulukko puhuu puolestaan. On oireellista, että puolet kirjeistä vetoaa Jumalaan ja Raamattuun, mutta valtion ja yhteiskunnan mainitsee vain kymmenesosa kirjoittajista. Syntiä ja huoruutta käsitellään 38 %:ssa kirjeistä, tietämättömyyttä ja järkeä vain 8 %:ssa. Toisaalta on tietysti huomattava, että rakkaudesta puhutaan sentään enemmän kuin myllynkivistä. 17 aihepiiriä käsitellään vähemmässä kuin 10 kirjeessä,

ja 16 aihepiiriä käsitellään useammassa kuin 30 kirjeessä.

Useimmissa kirjeissä on käsitelty yhdellä kertaa 10–30 aihepiiriä, parissa jopa 36:a, mutta toisaalta muutamissa ainoastaan 2–5 aihepiiriä. Sisältönsä puolesta eri kirjeet ovat varsin samanhenkisiä: niistä kuultaa lävitse tuo tietty ja tuttu nousevan nuorison tilasta huolestunut dogmaattis-kristillinen elämänasenne, joka vihaa kaikkea »epätervettä lihan himoa», »huutoa lika-kaivosta» sekä »moderneja pappeja ja kamaripedagogian psykiatreja», mutta joka kuitenkin aivan liikuttavasti nauttii näiden aihepiirien (karkeasanaisestä) käsittelemisestä. Koko tämän kirjesadon voi katsoa edustavan yhtä tiettyä maailmankuvaa, jonka piirteet paljastuvat jo pelkkien sisältöluokkien luettelosta.

Siitä huolimatta, että tämä maailmankuva intuitiivisesti vaikuttaa varsin eriyttömältä ja sekavalta, päätettiin sen sisäistä rakennetta tutkia hieman tarkemmin. Kontingenssianalyysi (Osgood 1959, 54–78) olisi ilmeisesti tähän tarkoitukseen metodisesti kaikkein paras keino, mutta siitä luovuttiin aineiston laajuuden vuoksi. Eri sisältöluokkien välisten yhteyksien selvityksessä turvauduttiin faktorianalyysiin: diko-tomisiksi koodatut sisältöluokat korreloitiin keskenään ja korrelaatiomatriisi faktoroi-tiin.

Tällöin on saattanut käydä niin että ne aihepiirit, joita on käsitelty vain harvoissa kirjeissä, korreloivat tuntuvasti toistensa kanssa pelkästään siitä teknisestä syystä, että »ei ole käsitelty» -tieto pääsee vaikuttamaan korrelaatiokertoimiin (kontingenssikertoimiinhan se ei kummemmin vaikuta). Tavallaan tämä ilmiö on hyväksyttävissä motivaatioltaan näin yhdenmukaisen aineiston yhteydessä, sillä onhan toki kahden aihepiirin samanaikainen käsittelemättä jättäminen ehkä yhtä oireellista kuin toisten kahden johdonmukaisesti rinnakkainen esille vetäminen. Tulosten valossa harvemmissa kirjeissä käsitellyt aihepiirit eivät kuitenkaan paria poikkeusta lukuun ottamatta näytä ryhmittyvän yhteen sen useammin kuin ne ryhmittyvät yhteen toisten yleisemmin käsiteltyjen aihepiirien kanssa. Korre-

¹ Sisällönanalyysi tehtiin Tampereen Yliopistossa lehdistö- ja tiedotusopin tutkimuspraktikumkurssin yhteydessä keväällä 1966. Käytännön työstä huolehtivat K.N:n apuna ylioppilaat Kaarina Hannula, Leena Orava, Aila Rantakömi, Raili Turunen ja Raija Vartiainen.

laatioita ja faktorianalyysia on siten syytä pitää kelloisina keinoina näiden kirjeiden edustaman maailmankuvan perusteemojen paljastamiseksi.

Kaikkien 74 muuttujan välisen korrelaatiomatriisin faktorointi johti peräti 13 tulkittavissa olevaan faktoriin, jotka yhteensä selittävät 49 % kokonaisvarianssista. Yksityisistä sisältöluokista saavuttivat suurimman kommunaliteetin (65–80 % yhteisvarianssia) Jumalaan, syntiin, alaikäisiin poi-

kiin ja tyttöihin, valtioon, yhteiskuntaan sekä huonoihin harrastuksiin liittyvät aihepiirit. Vähiten yhteistä (n. 30 %) muiden sisältöluokkien kanssa on taas sukupuoli-kokeiluihin, itsetyydytykseen ja henkilöauktoriteetteihin liittyvillä aihepiireillä. Varimax-rotatation perustuvat faktoritutkinnot ja kullakin faktorilla eniten latautuneet sisältöluokat luetellaan seuraavassa täydellistä faktorimatriisia esittämättä.

Taulukko 3. Sisältöluokat esiintymistiheiksineen

Nuoret ja nuoriso	63	Häpeä ja häpäisy	15
Valistus, neuvonta ja opetus	58	Vapaus	14
Radio	50	Laitokset (sairaala, vankila, poliisi yms.)	14
Ohjelman esiintyjät (mädännäisyyden edusmiehet, »asiantuntijat», nuorisoasiain teoretikot yms.)	49	Tiedotusvälineet (televisio, elokuvat, roskalehdet, kirjailijat, Salamats, Mukat ym. heikäläiset yms.,	14
Perhe, koti ja vanhemmat	45	Turmio, alennustila ja tapojen turmio	14
Jumala ja Jeesus	37	Elämellisyys	13
Raamattu ja Raamatun lainaukset	36	Henkilöauktoriteetit (saarnaaja Vilho Soininen, Markus-setä, siveellisyystaistelija Bertil Törmävaara yms.)	13
Alaikäiset tytöt	36	Anteeksianto ja Jumalan armo	13
Hyvä, kaunis ja onni	36	Maaailmanloppu ja viimeinen tuomio	12
Kristinuskko, kirkko ja papit	34	Sukupuolikokeilut	11
Raskauden ehkäisy ja ehkäisyvälineet	34	Myllynkivi, kirous ja Jumalan kuritus	11
Avioliitto, aviopuoliso ja avioero	34	Pyhät arvot ja pyhyys	11
Paha, huono ja inhoittava	34	Aikuisuus	10
Alaikäiset pojat	32	Minä ja allekirjoittanut	10
Huoruus, ilotalo ja yleiset naiset	31	Lapsi seurauksena	10
Alaikäiset ja lapset	31	Koulu ja opettajat	9
Synti, lihanhimot ja saatana	30	Terveellisyys	9
Viattomuus ja koskemattomuus	27	Rikos, murha ja rankaistava teko	8
Ihminen, ihmiskunta ja ihmisielu	25	Huonot harrastukset (juopottelu, tupakointi, hulinointi yms.)	8
Irralliset suhteet ja hairahdukset	25	Hyvät harrastukset (käsityö, musiikki urheilu yms.)	8
Vietit ja himot	24	Itsetyydytyys ja itsesaastutus	8
Yhdyntä ja parittelu	23	Abortti	8
Suomen kansa	22	Maaseutu ja syrjäkylät	8
Saasta ja saastuttaminen	19	Irstausta, kevytmielisyyttä ja julkeutta	8
Rakkaus ja rakastaminen	18	Lupa ja yllyttäminen	8
Ennenvanhaan	18	Yhteiskunta	8
Nykyisin	18	Rukous ja anteeksipyyntö	8
Vastuu, vastuuntunto ja vastuuntunnottomuus	18	Parannus, pelastus ja iänkaikkinen elämä	8
Mies ja uros	18	Arvostus ja arvokkuus	7
Moraali, säädyttömyys ja siveellisyys	18	Raikaus ja väkivalta	7
Raskaus ja suvunatkaminen	18	Järki ja tahto	7
Käskyt ja Jumalan laki	17	Kunnioitus	7
Tuska, murhe ja hätä	16	Estot ja kompleksit	6
Nainen ja naaras	16	Tietämättömyys	5
Omatunto ja syyllisyydentunto	16	Valtiovalta, eduskunta ja hallitsevat piirit	5
Totuus ja valhe	16	Luonto ja luonnollinen	4
Pelko ja seuraustenpelko	15		
Seurustelu, romanssi ja flirtti	15		

1) »Uskonnon totuudet»

Uskonnollisuuden yleisteema, jonka muodostavat seuraavat aihepiirit (latausten voimakkuusjärjestyksessä lueteltuina): anteeksianto (.67), synty, parannus, Jumala, pyhät arvot, maailmanloppu, myllynkivi, rukous ja Raamattu (.40).

2) »Nuoriso ja kristillissiveellisyys»

'Pelastussanomateema', jonka muodostavat kristinusko (.58), Raamattu, nuoret ja viattomuus (.48).

3) »Todellinen rakkaus»

Rakkaushanteen teema, jonka muodostavat rakkaus (.59), ihminen ja rukous yhdessä ihanteen ilmeisen vastakohtaan, irrallisten suhteiden (.37) kanssa.

4) »Mies ja nainen»

Biologisen sukupuolisuuden teema, jonka muodostavat nainen (.68), mies ja vietit (.50).

5) »Kehityksen vaarat»

Tyttöjen ja poikien luonnollisen kehityksen vaaroihin liittyvä teema, jonka muodostavat luonto (.66), estot, raskaus, pelko, alaikäiset pojat ja tytöt sekä lupa (.41).

6) »Sukupuolikokeilut»

Sukupuoliyhteyden teema, jonka muodostavat sukupuolikokeilut (.46), yhdyntä, kunnioitus ja lupa (.37).

7) »Terveyden tärveltyminen»

Sukupuolikokeilujen terveydellisiin seurauksiin liittyvä teema, jonka muodostavat terveys (.53), raiskaus ja saasta (.43).

8) »Seurausten huoli»

Sukupuolikokeilujen seurauksiin liittyvä yleinen teema, jonka muodostavat laitokset (.53), tuska, abortti ja koulu (.44).

9) »Huoli nuorisosta»

Nuorison tilaan kohdistuva 'huolestuneisuusteema', jonka muodostavat pojat (.52), tytöt, rikos ja maaseutu (.35).

10) »Kansallinen huoli»

Tapainturmeluksen kansallisiin vaaroihin liittyvä teema, jonka muodostavat elämellisyys (.56), perhe, Suomen kansa, alaikäiset, avioliitto ja huoruus (.43).

11) »Sukupuolivalistus»

Etenkin raskauden keskeyttämiseen liittyvä 'valistusteema', jonka muodostavat valistus (.56), raskauden ehkäisy, totuus ja henkilöauktoriteetit (.34).

12) »Tietämätön seurustelu»

Kokemuksen merkitystä korostava teema, jonka muodostavat tietämättömyys (.75), järki, aikuisuus, lapsi seurauksena, seurustelu, minä ja yhdyntä (.42).

13) »Julkinen moraali»

Yhteiskunnallinen teema, jonka muodostavat valtio (.75), yhteiskunta, huonot harrastukset, irstäus, vapaus, arvostus ja moraali (.49).

Kaksi viimeksi mainittua faktoria koostuvat aihepiireistä, joiden esiintymistiheydet ovat varsin pieniä, ja siksi näiden sisältöluokkien yhteen ryhmittäminen johtuu osittain em. teknisestä korrelaatiosta.

Kaikkien faktorien väliset sisältöerot eivät ole aivan ilmeisiä, ja onkin mahdollista, että pienemmällä faktoriluvulla olisi päädytty selkeämpään yleiskuvaan. Joka tapauksessa ei ole epäilystä siitä, etteikö toisistaan riippumattomia teemoja olisi useita. Tai ehkä pitäisi sanoa: perusteemoja on vain yksi, mutta variaatioita on monia.

Kirjallisuutta

Allardt, E., Jartti, P., Jyrkilä, F. ja Littunen, Y.: Nuorison harrastukset ja yhteisön rakenne. Porvoo-Helsinki 1958.

Anttila, I.: Recorded and unrecorded criminality. Kriminologinen Tutkimuslaitos, Helsinki 1966.

Belson, W.: The Impact of Television. London 1967.
Julkunen, R.: Alakulttuurin instituioituminen. Tutkimus naisopiskelijoiden esiaviollisesta sukupuolikäyttäytymisestä. Sosiologian pro gradu -tutkielma Jyväskylän Yliopistossa 1968.

Osgood, C.: The representational model and relevant research methods, teoksessa Ithiel de Sola Pool (toim.), Trends in content analysis, Urbana 1959, ss. 33-88.

Winberg, B.: Sexuellt beteende bland finlandssvensk ungdom. Sosiologia 2/67, 80-83.